

НОГИРОНЛАР ИЖТИМОЙ АДАПТАЦИЯСИ ОМИЛЛАРИ

Минаварова Гавхарой Муқимджановна

АДТИ Ўзбек тили ва адабиёти кафедраси

Аннотация

Мазкур мақолада ногиронликнинг асосий омиллари, тиббий реабилитация усуллари, ижтимоий - касбий реабилитация, реабилитацияни техник воситалари, шахсий реабилитация дастурлари кўриб чиқилган

Калит сўзлар

Нуқсон, концепция, асорат, фалоият, тиббий ижтимоий экспертиза, реконструктив жаррохлик, тавсия, диагностика

Annotation

This article examines the main factors of disability, medical rehabilitation methods, social-professional rehabilitation, technical means of rehabilitation, and personal rehabilitation programs.

Keywords:

Defect, concept, complication, activity, medical social expertise, reconstructive surgery, recommendation, diagnosis

Ногиронлик (лотинча *invalidus* - кучсиз, қувватсиз) – касаллик, жароҳат ёки касаллик асоратлари шу билан бирга анатомик нуқсон туфайли тана вазифаларини чуқур бузилиши, инсон ҳаёт фаолиятини чекланиши ва ижтимоий ҳимояланишга олиб келувчи- ижтимоий етишмовчиликдир. Ногиронлик инсон ҳаётини бир қисми бўлиб, одам фаолиятини вақтинчалик ёки доимий равишда бузилишидир, айниқса ёш ўтган сари бу ҳолат ортиб боради. ЖССТ нинг замонавий концепциясига асосан реабилитацияни буюриш учун кўрсатма бўлиб касаллик ёки жароҳат эмас балки уни асоратлари ҳисобланади. Тиббий реабилитацияга эҳтиёж бу асоратларни йўқотиш ёки камайтириш мумкин бўлган ҳолда пайдо бўлади.

Ногирон – касаллик, жарохат ёки нуқсонлар туфайли хаёт фаолияти чуқур чекланган ҳамда бузилган ва ижтимоий химояга мухтож шахс. Ногиронлик гурухи тана вазифаларини бузилиш ва хаёт фаолиятини чекланиш даражасига қараб республика муассасалар томонидан тиббий ижтимоий экспертиза қилинади ва берилади. ЖССТни малумотларига кўра (2011) бир миллиард одамдан ортиқ яни 15% ахоли ногиронликни қандайдир шакли билан яшайи. Илмий техник ривожланишни тезлашиши, индустриализация ва урбанизацияни ўсиши, ишда ва турмушда стрессоген омилларни ортиши хисобига бу кўрсаткич ортиб бомокда.

Ногиронлар реабилитацияси тўлиқ ёки қисман ногиронларни кунлик турмуш тарзи, жамоавий ва меҳнат фаолиятини тикловчи тизим ва жараёнدير.. Ногиронлар реабилитацияси жамиятда ўз ўрнини топиш , хаёт фаолиятини чекланишини кўпроқ қоплаш бузилган саломатликни тиклаш ногиронларни ижтимоий адаптацияси, моддий мустақиллика эришиш ва жамиятга кўшилишини тaminлашга қаратилган.

Ногиронлар реабилитациясини асосий йўналишлари: тикловчи тиббий тадбирлар , реконструктив жаррохлик, протезлаш ва ортезирлаш, санатор-курорт даволаш, касбий ориентация, ўқитиш ва таълим, ишга жойлашишга кўмаклашиш, ишлаб чиқаришга мослаштириш (адаптация), ижтимоий мухитли, ижтимоий педогогик, ижтимоий психологик (рухий) ва ижтимоий маданий реабилитация, ижтимоий турмушга мослаштириш (адаптация), жисмоний соғломлаштирувчи тадбирлар, спорт.

Ногиронлар реабилитацияси тиббий, психолого-педагогик, ижтимоий ва касбий реабилитацияни ўз ичига олади. Бу йиғинди “тиббий социал реабилитация” хам деб аталади. Ногиронлар реабилитациясини хар хил турларини жиПС алоқасига қарамай тиббий реабилитацияни асосий вазифаси касаллик ёки жарохатни асоратларини йўқотиш бўлса, ногиронлар реабилитациясини асосий мақсади миЖознинг хаёт фаолиятини чекланишини

максимал даражада йўқотиш, уни меҳнат қобилиятини сақлаш ёки тиклаш, ҳаёт сифатини орттиришдир.

Шу билан биргаликда касбий реабилитация ижтимоий ҳимоя қилувчи муассасалар томонидан олиб борилади ва касбий маҳоратларини тикланишига, миждозларни қайта ўқитиш ва ишга жойлаш, иложи бўлмаган ҳолатларда ўз-ўзига хизмат қила олишга ўргатиш. Ижтимоий реабилитация аҳоли бандлиги хизматлари томонидан олиб борилади ва қонуний асос ишлаб чиқишни, меёрий ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилишни ўз ичига олади, маълум ижтимоий ҳуқуқни ва имтиёзларни, реабилитацияга муҳтожларга қафолатлаш ва бу қарорларни амалга оширишни таминлаш ҳисобланади.

Тиббий – ижтимоий реабилитация жароҳатлар натижаси ёки турли хил даражада ногиронлиги бор, ва улар тиббий – ижтимоий экспертиза натижасида аниқланган шахсларга кўрсатилади. Текширувлар натижасида аниқланган ҳаётий функциялари бузилган, бутунлай ўзгалар ёрдамига муҳтож ва тикланиши мумкин бўлмаган, беморларга тиббий муассасаларда хизмат амалга оширилади

Беморнинг ногиронлиги тан олингандан сўнг унинг шахсий реабилитация дастури тузилади – бу организм фаолиятини, йўқолган функцияларини тиклашга қаратилган турли хилдаги, шаклдаги, ҳажмдаги, муддатли реабилитацион чоралар тўплами. Бу чоралар давлат ташкилотлари, маҳаллий ҳокимликлар ва корхоналар учун мажбурий, лекин ногирон учун тавсиявий ҳисобланади.

Ногирон боланинг шахсий реабилитация дастури қуйидагилардан иборат : реабилитацион - эксперт диагностика ўтказиш, ногиронни фаолиятини тиклаш учун керак бўлган унинг қизиқишлари, ижтимоий ҳолати ва социал муҳитнинг реал имкониятларидан келиб чиққан ва йўқолган қобилиятларини тиклашга қаратилган маиший, оммавий, касбий

харакатларни бажарувчи реабилитацион салохиятни баҳолаш, реабилитацион прогнозни аниқлаш, реабилитацион чоралар, техник маблағлар ва хизматларни баҳолашдир.

Ногироннинг шахсий реабилитация дастури 1-2 йилга тузилади ва фуқаро 18 ёшга киргунга қадар амал қилади. Дастур ногирон тушуниш даражасини ҳисобга олган ҳолда тушунтириб берилади. Ногироннинг шахсий реабилитация дастурини турли хил реабилитация муассасалари ва бўлимлари амалга оширади, улар реабилитация чораларининг изчиллигини, уйғунлигини, давомийлигини, назоратини ва самарадорлигини таъминлайдилар. Ногироннинг шахсий реабилитация дастури координациясини ва ногиронга керак бўлган ёрдамни аҳолини ҳимоя қиладиган орган амалга оширади, тиббий, психолог – педагогик, ижтимоий ва касбий реабилитация натижасини республика бош бюро мутахассислари ногиронни кўрув натижасида аниқлаб беради.

Ногироннинг шахсий реабилитация дастури учта бўлимдан иборат : тиббий реабилитацион дастури, касбий ва меҳнат реабилитацияси, ижтимоий реабилитация. Ногироннинг шахсий реабилитация дастуридаги реабилитацион тадбирлар ногиронга тақдим этилган техник воситалар ва реабилитация хизматлари ҳажми федерал рўйхатдан кам бўлмаслиги керак.

РЕАБИЛИТАЦИЯНИНГ ТЕХНИК ВОСИТАЛАРИ

Реабилитациянинг техник воситаларига (РТВ) техник ечимлари мавжуд бўлган мосламалар, шу қаторда ногирон ҳаёт тарзини чекловини олдини оладиган махсус асбоблар қиради. Булар қаторига ўз ўзига хизмат кўрсатиш учун мўлжалланган мосламалар (еталаб юрувчи итлар) таълим, мулоқот, ўқиш воситалари (кўзи ожизлар учун адабиёт), протез асбоблари (протез – ортопедик буюмлар, ортопедик пойафзал ва махсус кийимлар, кўз протезлари ва эшитиш аппаратлари); махсус спорт

ва тренажер анжомлар киради.

РТВ асосий характеристикаси қўлланилган материаллар , дизайни ва конструктив ечими қўлланилишининг хавфсизлигидир. РТВ мосламаси оддий, ишончли, бутун, сотиб олиши осон бўлган ва таъмирланиши мумкин бўлган бўлиши лозим.

Ногироннинг яшаш мухити унга қулайлик, дам олиш учун шарт – шароитлар, инсонлараро коммуникация имкониятини шундай даражада таъминлаш керакки, у ўзини лаёқатсизлигини сезмаслиги керак . РТВ ҳаёт тарзи мухитини кенгайтириб, ногиронга ҳаётий тўсиқларни қисман енгиб ўтишга ёрдам беради.

Бундай тўсиқлар турли ҳил белгиларга қараб умумлашади – жой (квартира, подъезд, ховли, кўча, оммавий хоналар), ҳаётий фаолият чегараланиши (масофа босиб ўтганда, ахборот олишда, ўз ўзига хизмат қилишда, ўзи ҳақидаги маълумот берилганда), мулки (хусусий, давлат, муниципал), хизмат қилиш, режалаштириш ва б. Булар атроф мухитни мослаштириш йули орқали, техник воситалар ёки ёрдамчилар ёрдамида енгиб ўтилиши мумкин.

Федерал қонунчилик ижтимоий – маданий объектлар, умумхалқ транспорт воситалари, ахборотни ногиронлар ишлатиши учун қулай ва мажбурий қилиб белгилаб қўйган. Шу билан бир қаторда ногиронларни оммадан сунъий ажратиб олиб, интернатга жойлаш оммада ногиронларга ва ёши катта инсонларга нисбатан негатив муносабатни келтириб чиқаради .

Адабиётлар рўйхати

1. Медицинская реабилитация : учебник / Г. Н. Пономаренко. — М. : ГЭОТАР-Медиа, 2014
2. Минаварова Г.М. Аспекты обучения профессиональному языку студентов медвузов

3.Рахматова З.М. Роль интерактивных методов в обучении студентов самостоятельному мышлению. - *Экономика и социум* №10 (101)2022